

การเปลี่ยนแปลงชุมชนด้วยวิถีพุทธ: การขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชน COMMUNITY CHANGE USING THE BUDDHIST WAY: DRIVING THE PUBLIC TRAINING UNIT

พระครูสวัสดิ์กาญจนภาส¹, พระครูปริยัติกาญจนกิจ², แม่ชีกนกวรรณ ปรีดีเปรม³,
พระสมุห์นพดล อตถยุตโต (สุทนต์)⁴, พระมหาณรงค์ศักดิ์ สุทนต์ (สุทนต์)⁵
Phrakhu Sawaskranchanophard ¹, Phrakhrupayiyattikanchanakit², Kanokwan Preeprem³,
PhrasamuNoppadol Atthayutto (Suthon)⁴, PhramahaNarongsak Sutanto (Suthon)⁵
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail : Watkhaojod@gmail.com

(Received : July 25, 2024 ; Edit : August 8, 2024 ; accepted : August 9, 2024)

บทคัดย่อ

พระสงฆ์ในยุคปัจจุบันมีความสำคัญในการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) โดยเน้นการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนและสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนตามยุทธศาสตร์ของคณะกรรมการอบรมประชาชนกลาง (อ.ป.ก.) การใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลชุมชนและการระดมความคิดเห็นจากภาคีเครือข่ายช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนานวัตกรรมวิถีพุทธ เพื่อพัฒนาสุขภาพองค์กรรวมตามแนวพระพุทธศาสนาและสร้างชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน ฉะนั้นบทบาทพระสงฆ์สมัยใหม่จะต้องบริหารจัดการปรับตัวและใช้วิธีการใหม่ ๆ ในการพัฒนาชุมชน โดยร่วมมือระหว่างภาคประชาชนและภาครัฐ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และสร้างเครือข่าย พระสงฆ์ต้องปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมเพื่อทำประโยชน์ตามพุทธเจตนา โดยเน้นผลสัมฤทธิ์ คุณภาพ และความรับผิดชอบ ทฤษฎีแนวคิดสมัยใหม่ ในการวางแผน การจัดองค์กร การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ การประสานงาน เพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน ตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และมุ่งเน้นกับการร่วมมือระหว่างประชาชนและรัฐ จะช่วยสร้างชุมชนวิถีพุทธสู่การขับเคลื่อนของหน่วยอบรมประชาชนที่มีความมั่นคงในสังคมและสร้างชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การเปลี่ยนแปลง, ชุมชนวิถีพุทธ, การขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชน

Abstract

Monks in the present era are important in driving the sub-district public training units (SOPs) by emphasizing the dissemination of the principles of Dharma teachings and creating cooperation with various agencies to develop communities according to the strategies of the Central Public Training Committee (SOPs). Utilizing the community database and gathering opinions from network partners helps promote learning and the development of Buddhist innovations to develop holistic health according to Buddhism and create strong and sustainable communities. Therefore, the role of modern monks must be to manage, adapt and use new methods in community development by cooperating between the public and government sectors to promote learning and networking. Monks must adapt to changes in society to benefit according to the Buddhist intentions by emphasizing results, quality and responsibility. Modern theories in planning, organization, personnel management, administration and coordination to increase competitiveness in a rapidly changing environment and focusing on cooperation between the public and the government will help create Buddhist communities to drive the SOPs with social stability and create strong and sustainable communities.

Keywords: Change, Buddhist community, Driving the public training unit

บทนำ

ตั้งแต่ พ.ศ. 2504 รัฐบาลโดยสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้จัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2506) เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เน้นเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต พืชผลเกษตรกรรมและปรับปรุงระบบขนส่งและสื่อสาร โดยมีการพัฒนาการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐาน การเกษตร การพัฒนาชุมชน การศึกษา และการสาธารณสุข จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ซึ่งใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันและความมั่นคงของสังคมไทย ผลจากการพัฒนาเหล่านี้ทำให้เศรษฐกิจไทยมีขนาดใหญ่ขึ้น ฐานการผลิตและบริการเข้มแข็งขึ้น ความร่วมมือกับประเทศต่างๆ เพิ่มขึ้น โครงสร้างพื้นฐานและบริการทางสังคมครอบคลุมมากขึ้น (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560: 10)

บทบาทของพระสงฆ์ต่อสังคมลดน้อยเพราะมีสถาบันทางสังคมแบบใหม่เข้ามารับบทบาทเดิมของวัดโลกในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมากทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมืองรวมถึงการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ได้รับอิทธิพลจากต่างประเทศทำให้เกิดการถ่ายทอดทางภูมิปัญญาทัศนคติ ค่านิยม รวมถึงวัฒนธรรม จะเห็นว่าสมัยก่อนเรียนที่วัดปัจจุบันเรียนที่โรงเรียน มหาวิทยาลัย มีแหล่งบันเทิง ห้างสรรพสินค้ารวมถึงเทคโนโลยีต่างๆ มีความทันสมัยมากขึ้นทำให้จำนวนคนเข้าวัดลดจำนวนลงประชาชนห่างเหินจากพระสงฆ์มากยิ่งขึ้นการกำหนดแนวทางการพัฒนารวมถึงหลักการต่าง ๆ จะต้องคิดหาวิธีการที่เหมาะสมกับบริบททางสังคมของคนในท้องถิ่นนั้นๆ ที่จะเป็นผู้ได้รับการพัฒนา และแนวทางการพัฒนาจะต้องยั่งยืนสามารถอำนวยความสะดวกทั้งแก่ปัจเจกบุคคลและสังคมโดยรวมสิ่งเหล่านี้คือแนวทางการพัฒนาที่จะต้องกำหนดเป็นหลักคิดสำหรับพระสงฆ์นักพัฒนารุ่นต่อไป บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ควรจะมีมุ่งเน้นการพัฒนาอย่างรอบด้านทั้งทางด้านวัตถุ (วัตถุนิยม) และทางด้านจิตใจ (จิตนิยม) ทั้งนี้การพัฒนาในด้านต่างๆ จะต้องอยู่ภายใต้กรอบที่เรียกว่า คุณธรรมรวมถึงศีลธรรมด้วยซึ่งมีพุทธธรรมอันเป็นฐานและเป็นยุทธวิธีในการพัฒนาพระพุทธศาสนาโดยสถาบันสงฆ์เป็นองค์กรเอกขององค์กรหนึ่งที่ได้เสนอรูปแบบและแนวทางการพัฒนาขึ้นมาใหม่ โดยยึดถือรูปแบบรากเหง้าของวัฒนธรรมเดิมตามแนวทางของพุทธธรรมและความเชื่อทางศาสนาพุทธเป็นสำคัญ แม้ในปัจจุบันสถาบันสงฆ์ที่เข้ามามีส่วนร่วมในบทบาทการพัฒนา ยังไม่กระจายออกไปอย่างกว้างขวาง แต่ก็พอจะมีปรากฏให้เห็นในทุกๆ ภาคของประเทศ (สมบุญ สุธาสาธิต, 2530)

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทยเป็นปัจจัยสำคัญต่อความมั่นคงของสถาบันพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะในด้านการปกครองและความเจริญมั่นคง การบริหารจำเป็นต้องมีรูปแบบและวิธีการจัดการที่มีประสิทธิภาพ โดยแบ่งงาน มอบอำนาจ และกระจายงานให้ฝ่ายบริหารระดับต่างๆ รับผิดชอบตามความรู้ความสามารถของตน รวมถึงการพัฒนาในด้านต่างๆ เนื่องจากการปกครองคณะสงฆ์ปัจจุบันเกี่ยวข้องกับอำนาจรัฐและจารีตประเพณี คณะสงฆ์จึงต้องเรียนรู้และปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม หากไม่สามารถทำเช่นนั้นได้ ย่อมไม่สามารถทำประโยชน์ที่แท้จริงแก่สังคมตามพุทธเจตนาได้ ในยุคโลกาภิวัตน์ ปัญหาต่างๆ มีความสลับซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การบริหารกิจการคณะสงฆ์จำเป็นต้องมีความรอบคอบ คำนึงถึงผลกระทบอย่างรอบด้าน มีความรอบรู้ และอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากองค์กรต่างๆ โดยมีการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสรุปบทเรียน แลกเปลี่ยนความคิดและองค์ความรู้ และต่อเชื่อมประสบการณ์อย่างกว้างขวาง เป็นการเสริมพลังซึ่งกันและกัน สร้างโอกาสให้ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความเข้มแข็งของสถาบันพระพุทธศาสนา (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2556)

จากความเป็นมาของพระสงฆ์ที่ต้องมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาในยุคปัจจุบันนั้น ทำให้ทราบว่า ตั้งแต่ พ.ศ. 2504 รัฐบาลไทยโดยสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้จัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2506) เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยเน้นเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพืชผลเกษตรกรรมและปรับปรุงระบบขนส่งและสื่อสาร และได้พัฒนาการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐาน การเกษตร การพัฒนาชุมชน การศึกษา และการสาธารณสุข จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ที่ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันและความมั่นคงของสังคมไทย ผลจากการพัฒนาเหล่านี้ทำให้เศรษฐกิจไทยขยายตัว ฐานการผลิตและบริการเข้มแข็งขึ้น ความร่วมมือกับต่างประเทศเพิ่มขึ้น และโครงสร้างพื้นฐานและบริการทางสังคมครอบคลุมมากขึ้น อย่างไรก็ตาม บทบาทของพระสงฆ์ลดน้อยลงเนื่องจากสถาบันทางสังคมแบบใหม่เข้ามารับบทบาทเดิมของวัด ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลจากต่างประเทศทำให้ประชาชนห่างเหินจากพระสงฆ์และเข้าวัดน้อยลง พระสงฆ์ต้องปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม หากไม่สามารถทำเช่นนั้นได้ย่อมไม่สามารถทำประโยชน์ที่แท้จริงแก่สังคมตามพุทธเจตนาได้ ในยุคโลกาภิวัตน์ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ต้องรอบคอบ คำนึงถึงผลกระทบอย่างรอบด้าน มีความรู้รอบ และอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากองค์กรต่างๆ โดยร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสรุปบทเรียน แลกเปลี่ยนความคิดและองค์ความรู้ เพื่อสร้างความเข้มแข็งของสถาบันพระพุทธศาสนา แม้บทบาทการพัฒนาของคณะสงฆ์ยังไม่แพร่หลาย แต่ก็เริ่มปรากฏให้เห็นในทุกภาคของประเทศ โดยยึดรูปแบบรากเหง้าของวัฒนธรรมเดิมตามแนวทางของพุทธธรรมและความเชื่อทางศาสนาพุทธ

พระสงฆ์ในสังคมไทยเริ่มลดน้อยลงเนื่องจากมีสถาบันทางสังคมแบบใหม่เข้ามารับบทบาทเดิมของวัด และสร้างความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลจากต่างประเทศทำให้ประชาชนห่างเหินจากพระสงฆ์ และเข้าวัดน้อยลง เพราะฉะนั้นพระสงฆ์ในยุคใหม่ต้องปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคม และการบริหารกิจการคณะสงฆ์ต้องรอบคอบ คำนึงถึงผลกระทบอย่างรอบด้าน มีความรู้รอบ และอาศัยความร่วมมือจากองค์กรต่างๆ เพื่อสร้างความเข้มแข็งของสถาบันพระพุทธศาสนา โดยยึดรูปแบบรากเหง้าของวัฒนธรรมเดิมตามแนวทางของพุทธธรรมและความเชื่อทางศาสนาพุทธ

หลักการทั่วไปในการพัฒนาชุมชน

ความหมายของการพัฒนาชุมชนนี้โดยที่ประชุมสัมมนาของผู้เชี่ยวชาญเรื่องการบริหารและการปกครองประเทศในทวีปแอฟริกา ณ มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ประเทศอังกฤษ ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนเป็นครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๘ ไว้ว่าการพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยอาศัยความร่วมมืออย่างจริงจังของประชาชนเกิดจากความคิดริเริ่มของประชาชน ถ้าหากประชาชนไม่เกิดความคิดริเริ่มก็ใช้เทคนิควิธีการกระตุ้นให้เกิดความคิดริเริ่มขึ้นเพื่อให้ได้รับความร่วมมือจากประชาชนด้วยความกระตือรือร้นอย่างแท้จริง (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2526: 10) องค์การสหประชาชาติ (UN) ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนว่าเป็นกระบวนการรวมกำลังระหว่างประชาชนในชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลเพื่อปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ ให้เจริญยิ่งขึ้น การพัฒนานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและความสามารถของชุมชนในการจัดการกับปัญหาและความท้าทายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น รวมทั้งการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนด้วย ในกระบวนการนี้ ความร่วมมือระหว่างประชาชนและรัฐบาลถือเป็นหัวใจสำคัญ โดยประชาชนมีบทบาทในการระดมความคิด ริเริ่มโครงการต่าง ๆ และร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ส่วนเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลมีบทบาทในการสนับสนุน ให้คำปรึกษา และจัดสรรทรัพยากรที่จำเป็นเพื่อให้โครงการต่าง ๆ ประสบความสำเร็จ

การพัฒนาชุมชนตามแนวทางของ UN ยังเน้นการผสมผสานเข้ากับชีวิตของชาติ ซึ่งหมายถึงการทำให้ผลลัพธ์ของการพัฒนาชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของความก้าวหน้าของประเทศชาติในภาพรวม โดยประชาชนในชุมชนที่ได้รับการพัฒนาจะสามารถมีส่วนร่วมในการอุทิศตนเพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้การพัฒนาชุมชนจะช่วยเสริมสร้างความเป็นเอกภาพและความเข้มแข็งของประเทศชาติ ทำให้ประเทศสามารถ

เผชิญหน้ากับความท้าทายต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (UN. Bureau of Social Affair., 1955: 6)

หลักการและวิธีการทั่วไปเป็นการอธิบายเกี่ยวกับบริบททั่วไปของหลักการและวิธีการทั่วไปโดยมีหลักการและวิธีการ คือ การพัฒนาชุมชนมีความเป็นมาปรัชญาแนวความคิดความหมายที่เป็นของตนเองซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในกำหนดลักษณะของการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย

การพัฒนาที่ 1 เป็นการดำเนินงานโดยและใช้ทรัพยากรในชุมชนเป็นสำคัญไม่พึ่งพาบุคคลหรือทรัพยากรนอกชุมชน

การพัฒนาที่ 2 เป็นการร่วมมือกันระหว่างคนในชุมชนด้วยกันคนในชุมชนกับหน่วยงานของรัฐหรือคนในชุมชนกับภาคเอกชนเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้การพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จ

การพัฒนาที่ 3 การเปลี่ยนแปลงที่มีเป้าหมายหรือทิศทางสามารถควบคุมได้

การพัฒนาที่ 4 เกิดจากความตั้งใจและการกระทำของมนุษย์ตามแผนและโครงการที่กำหนดขึ้นไม่ใช่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ

การพัฒนาที่ 5 การพัฒนาคุณภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการพัฒนาตนเองบุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อมเพื่อนำไปใช้ในการยกระดับคุณภาพชีวิตของตนเองและชุมชนให้ได้มาตรฐานตามที่ต้องการ

การพัฒนาที่ 6 กระบวนการในการศึกษาโดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคคนในชุมชนให้มีคุณภาพและความพร้อมในการพัฒนา

การพัฒนาที่ 7 กระบวนการจัดองค์กรหรือกลุ่มเพราะการพัฒนาชุมชนเป็นการผนึกกำลังของคนในชุมชนเข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดศักยภาพของชุมชนและนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนได้

การพัฒนาที่ 8 เป็นการนำกลวิธีหรือวิธีการต่าง ๆ มาใช้

การพัฒนาที่ 9 ลักษณะเป็นประชาธิปไตยการพัฒนาชุมชนเป็นของชุมชนดำเนินการโดยคนในชุมชนเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชนเป็นการให้สิทธิเสรีภาพอิสรภาพเสมอภาคในชุมชนและเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเป็นผู้กำหนดวิธีการดำรงชีวิตของตนเองและชุมชนได้ด้วยตนเอง (สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ, 2549: 25)

หลังจากที่พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาและมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2551 ซึ่งมีเจตนารมณ์สำคัญในการส่งเสริมให้ชุมชนเป็นสังคมรากฐานที่เข้มแข็งสามารถจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นตามความหลากหลายของวิถีชีวิตวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของท้องถิ่น รวมถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) มีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดตั้งและพัฒนากิจการของสภาองค์กรชุมชน โดยสภาองค์กรชุมชนในระดับตำบลมีการกิจตามมาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน ซึ่งรวมถึงการส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกองค์กรชุมชนอนุรักษ์ พัฒนาจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ และวัฒนธรรมอันดีของชุมชน รวมทั้งการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนอย่างยั่งยืน (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2567: ออนไลน์)

หลักการพัฒนาชุมชนที่นักพัฒนาชุมชนในประเทศไทยนำมาใช้ นอกจากยึดถือหลักการพัฒนาชุมชนขององค์การสหประชาชาติแล้ว ยังได้ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพพื้นฐานของสังคมไทย โดยหลักการพัฒนาชุมชนที่สำคัญคือหลักการพึ่งตนเอง ซึ่งหมายถึงการที่ชุมชนสามารถใช้ศักยภาพและทรัพยากรที่มีอยู่ในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

ขั้นตอนการพัฒนาชุมชน

ขั้นตอนที่ 1 การร่วมศึกษา ประชาชนในชุมชนร่วมกันศึกษาและทำความเข้าใจปัญหาและศักยภาพของชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การร่วมคิดและวิเคราะห์ ประชาชนร่วมกันคิดและวิเคราะห์สถานการณ์ เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาและวางแผนพัฒนา

ขั้นตอนที่ 3 การร่วมตัดสินใจ ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกแนวทางและแผนการพัฒนาที่เหมาะสม

ขั้นตอนที่ 4 การร่วมวางแผน ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนการพัฒนาและการดำเนินงานต่าง ๆ

ขั้นตอนที่ 5 การร่วมแก้ปัญหา ประชาชนร่วมมือกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการพัฒนา

ขั้นตอนที่ 6 การร่วมติดตามและประเมินผล ประชาชนร่วมกันติดตามและประเมินผลการดำเนินงานเพื่อปรับปรุงและพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น (ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุบลัมภ์, 2558: 130-135)

หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนนี้ต้องเกิดจากความสมัครใจ ไม่ใช่จากการบังคับ เพื่อให้การพัฒนาชุมชนเป็นของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชนในชุมชน ทั้งนี้ การพัฒนาชุมชนต้องบูรณาการและผสมผสานองค์ประกอบต่าง ๆ ของชุมชนให้เป็นเอกภาพ เช่น การประสานพื้นที่ ประสานคน ประสานหน่วยงาน ประสานเงิน ประสานทรัพยากร และประสานแผนและโครงการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดผลประโยชน์ที่ครอบคลุมและเชื่อมโยงกัน การพัฒนาชุมชนต้องไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม แต่ควรมุ่งสนับสนุนและส่งเสริมให้สิ่งแวดล้อมและชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงถาวร เนื่องจากวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างมาก การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจะได้รับความร่วมมือหรือการต่อต้านจากประชาชนขึ้นอยู่กับความสอดคล้องหรือความขัดแย้งกับวัฒนธรรมของชุมชน ดังนั้น ต้องมีการส่งเสริมให้คนในชุมชนมีการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ภายในชุมชนและการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ จากภายนอก การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้กับชุมชนอื่น ๆ ทำให้ชุมชนมีพลังและศักยภาพมากขึ้น เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และสร้างองค์ความรู้ใหม่ ซึ่งช่วยกระตุ้นให้สมาชิกของชุมชนมีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา และสามารถตัดสินใจร่วมกันในการพัฒนาชุมชน แม้ว่าชุมชนจะมีศักยภาพในการพัฒนา แต่ก็มีขีดจำกัดในระดับหนึ่ง ดังนั้น การสนับสนุนและความช่วยเหลือจากภาครัฐและภาคเอกชนที่อยู่นอกชุมชนจึงเป็นสิ่งจำเป็น แต่ต้องตั้งอยู่บนหลักการช่วยเหลือตนเองและการพึ่งตนเองของชุมชน ไม่ใช่พึ่งพารัฐบาลและองค์กรเอกชน นอกจากนี้ ยังมีการเผยแพร่และให้ความรู้ความเข้าใจแก่สมาชิกองค์กรชุมชน รวมถึงการจัดเวทีปรึกษาหารือเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินโครงการของหน่วยงานรัฐหรือเอกชนที่มีผลหรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ สุขภาพอนามัย และคุณภาพชีวิตของชุมชน

จากข้างต้นที่กล่าวมานี้ การพัฒนาชุมชนนั้น เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุง “หมู่บ้าน” ด้วยการกระทำร่วมกันระหว่างประชาชน และหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน เพื่อให้หมู่บ้านเป็นหน่วยสร้างความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศชาติได้อย่างมั่นคงด้วยการใช้ทรัพยากรส่วนใหญ่ในท้องถิ่น และถ้าหากว่าชุมชนขาดสิ่งใดที่จำเป็นแก่การเปลี่ยนแปลง ฝ่ายรัฐหรือองค์กรพัฒนาเอกชนจะช่วยจัดหาสิ่งจำเป็นที่ขาดแคลนนั่นได้ (ณรงค์ สุจันง, 2525: 148) เนื้อหาดังกล่าวสอดคล้องกับการพัฒนาชุมชนที่เน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงที่กว้างลึกและเป็นพลวัต (Dynamic Process) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างเสริมระบบการดำเนินงานของมนุษย์อย่างมีเหตุมีผล และเหมาะสมกับวิถีชีวิตที่ยึดหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนแบบองค์รวม หลักการดังกล่าวเป็นผลแห่งการบูรณาการทางแนวความคิดที่เน้นโครงสร้างและวัฒนธรรมทางสังคม เพื่อสร้างรากฐานความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาในสังคมมนุษย์ การพัฒนาที่เน้นการบูรณาการดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับหลักการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งมุ่งนำไปสู่ความยั่งยืน ขณะเดียวกันหลักที่เป็นหัวใจของการพัฒนาอยู่ที่ตัวของมนุษย์และประเทศชาติ โดยการพัฒนาประเทศหมายถึงการแสวงหาวิธีแก้ไขปัญหาความอดอยาก ทุพโภชนาการ ความยากจน และการเจ็บป่วยของประชาชน การพัฒนาครอบคลุมทั้งด้านความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการสร้างความเป็นธรรมทางสังคม

เป้าหมายของการพัฒนาประกอบด้วย ครอบคลุมมีรายได้เพียงพอสำหรับปัจจัยยังชีพ เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค หัวหน้าครอบครัวมีงานทำ ซึ่งช่วยให้มีการกระจายรายได้อย่างต่อเนื่องและทั่วถึง ความเสมอภาคในการรับบริการสาธารณะจากรัฐบาล โดยเฉพาะการศึกษา การสาธารณสุข และบริการ

อื่น ๆ เสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน ทั้งทางการเมือง การสมาคม และวัฒนธรรม รวมถึงการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของรัฐ ประเทศมีอิสรภาพในการกำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนา ได้อย่างแท้จริง การพัฒนาเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่สร้างสรรค์ความก้าวหน้าในทางเศรษฐกิจ ความเป็นธรรมทางสังคม ความเสมอภาคทางการเมือง และการธำรงรักษาวัฒนธรรมอันดีงามของประเทศ ด้วยวิธีการบริหารที่เหมาะสม เพื่อบรรลุเป้าหมายในการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีคุณภาพในการจัดสรรและกระจายทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น (อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์, 2548: 26) ในขณะปัจจุบันพระสงฆ์ก็มีส่วนร่วมในการนำไปสู่การพัฒนาชุมชนในยุคปัจจุบันเป็นอย่างมาก และวัด เป็นศูนย์รวมจิตใจ ซึ่งจะขาดไม่ได้เนื่องจากคนในสมัยก่อนต่างเข้าหาวัดเป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจ เป็นลักษณะของบทบาทที่ชัดเจนตั้งแต่สมัยอดีตมาแล้ว ชุมชน ประชาชน พระสงฆ์ ต่างมีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน (พระมหาณรงค์ศักดิ์ สุทธิโต, 2567: บทคัดย่อ)

สรุปได้ว่าการพัฒนาชุมชนคือกระบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างประชาชนและเจ้าหน้าที่รัฐ ใช้ทรัพยากรและศักยภาพภายในชุมชนเป็นหลัก พร้อมได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน กระบวนการนี้เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการศึกษา คิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ วางแผน แก้ปัญหา และติดตามประเมินผล เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนและเป็นเอกภาพ โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม การพัฒนายังต้องส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันและการสร้างเครือข่ายกับชุมชนอื่น ๆ แม้ว่าชุมชนจะมีขีดจำกัดในการพัฒนา แต่การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนยังคงจำเป็น ทั้งนี้ต้องตั้งอยู่บนหลักการพึ่งตนเอง เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนของประเทศชาติ

พระสงฆ์กับวัตรกรรมชุมชนวิถีพุทธในสังคมไทย

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของประชาชนชาวไทยมาอย่างยาวนาน นอกจากจะมีหลักคำสอนอันเป็นที่ยึดเหนี่ยวและปฏิบัติตาม โดยมีเป้าหมายสำคัญคือการบรรลุธรรมขั้นสูงหรือนิพพานแล้ว พระพุทธศาสนายังคงเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทยที่สำคัญหลายประการ ดังจะเห็นได้จากศาสนพิธีต่าง ๆ วัฒนธรรมไทยที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนานั้นประกอบด้วยมารยาทในการเข้าร่วมศาสนพิธี ซึ่งแสดงถึงการขัดเกลาทางสังคมโดยอาศัยหลักพุทธธรรมเป็นแนวทาง วัฒนธรรมของประชาชนชาวไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานที่ดำรงอยู่ในทุกกิจกรรมของชีวิต เช่น การทำบุญตักบาตรในช่วงเช้า การถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์ในเทศกาลสำคัญทางศาสนา หรือในพิธีกรรมทางศาสนา เช่น การถวายผ้าอาบน้ำฝน การทอดกฐินในช่วงเทศกาลออกพรรษา หรือการทอดผ้าป่า ซึ่งเป็นเทศกาลงานบุญที่จัดสืบเนื่องตลอดทั้งปี (ถาปกรณ์ กำเนิดศิริ, 2567: ออนไลน์) บทบาทของพระสงฆ์ไทยในสังคมไทยนั้น เป็นบทบาทที่เด่นชัดของพระสงฆ์คือบทบาทในการพัฒนาสังคม ซึ่งมีอยู่ 2 ด้าน คือ บทบาทในด้านพัฒนาวัตถุและบทบาทในด้านพัฒนาด้านจิตใจ พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมโดยการให้คำแนะนำที่ถูกต้อง เป็นผู้เชื่อมประสานให้กำลังใจ และเป็นผู้ปลูกฝังคุณธรรมแก่ประชาชน (วิทย์ วิศทเวทย์ และเสถียรพงษ์ วรรณปก, 2542: 50) ประเด็นนี้ที่มาของพระสงฆ์จะมีความเปลี่ยนแปลงไปมาก เพราะสมัยก่อนผู้ที่ได้อิโกลาสที่จะบวชเป็นพระเป็นเถรนั้น ต้องเป็นผู้มีสถานภาพทางสังคมมาก่อน อย่างสมัยสุโขทัยเรื่องอำนาจ เป็นต้นมา บุคคลผู้มาบวชนั้นต้องเป็นผู้มีสถานภาพที่สูงของสังคมและเมื่อลาสิกขาออกไป ต้องไปเป็นนักปกครอง นักบริหารบ้านเมือง แต่ปัจจุบันนี้กลายเป็นผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและด้อยโอกาสทางการศึกษาที่หันมาพึ่งพระพุทธศาสนาในการที่จะพัฒนาตัวเองและเลี้ยงชีพถ้าหากเรามองโดยพื้นแล้วพระพุทธศาสนาไม่ได้ปิดกั้นหรือเป็นของใครเปิดโอกาสให้กับทุกคนได้เข้ามาศึกษา ได้เข้ามาพัฒนาในด้านจิตใจ (พระมหาจักรพันธ์ จุกกวโร, 2567: ออนไลน์)

หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักธรรมที่ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ให้ดำรงอยู่ได้ในทุกๆ ด้าน ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ หลักธรรมเหล่านี้จึงเป็นรากฐานสำคัญของวัตรกรรมในชุมชน ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาแนวทางปฏิบัติและส่งเสริมการบริหารทั้งทางกายและจิตใจ สู่การพัฒนาชุมชนและสังคม การ

นำเสนอแนวคิดธรรมวิธีพุทธนี้จะเป็นประโยชน์กับผู้คนในการพัฒนาตนเองและสังคมโดยรวม นอกจากนี้ยังช่วยสร้างสังคมที่มีความเป็นอยู่อย่างมั่นคงและมีคุณภาพชีวิตที่ดีสำหรับทุกคนอย่างยั่งยืนอีกด้วย แนวคิดพื้นฐานมีดังนี้

แนวคิดที่ 1 การทำความเข้าใจกับปัญหา ขั้นแรกต้องทำความเข้าใจกับปัญหาให้ถ่องแท้ในทุกมุมมอง รวมถึงเข้าใจผู้เกี่ยวข้องเป้าหมาย หรือสิ่งที่ต้องการแก้ไข เพื่อหาหนทางที่เหมาะสมและดีที่สุด การเริ่มต้นอาจใช้การตั้งคำถาม สร้างสมมติฐาน และกระตุ้นให้เกิดการใช้ความคิดสร้างสรรค์ นำไปสู่การวิเคราะห์ปัญหาอย่างละเอียด เพื่อหาแนวทางที่ชัดเจน การเข้าใจปัญหาอย่างลึกซึ้งจะนำไปสู่การแก้ปัญหาที่ตรงประเด็นและได้ผลลัพธ์ที่ยอดเยี่ยม

แนวคิดที่ 2 การกำหนดปัญหาให้ชัดเจน เมื่อมีข้อมูลปัญหาที่ชัดเจนและผ่านการวิเคราะห์อย่างรอบด้านแล้ว ให้นำข้อมูลทั้งหมดมาคัดกรองเพื่อระบุปัญหาที่แท้จริง การกำหนดปัญหาอย่างชัดเจนจะเป็นแนวทางในการดำเนินการต่อไป และเป็นแก่นยึดในการแก้ไขปัญหาอย่างมีทิศทาง

แนวคิดที่ 3 การระดมความคิด การระดมความคิดคือการนำเสนอแนวความคิดและแนวทางการแก้ไขปัญหาในรูปแบบต่าง ๆ อย่างไม่มีกรอบจำกัด ควรระดมความคิดในหลากหลายมุมมองและหลากหลายวิธีการออกมาให้มากที่สุด โดยการสร้างวิธีการแนวทางปฏิบัติและแนวคิดใหม่ๆ ที่มีรากฐานมาจากหลักธรรมและค่านิยมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการแก้ปัญหา

แนวคิดที่ 4 การนำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวัน หลักธรรมในพระพุทธศาสนาสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนได้โดยตรง เช่น การเจริญสติ การมีเมตตา และการมีขันติ หลักธรรมเหล่านี้ช่วยส่งเสริมให้ชุมชนมีความสามัคคี มีความเข้าใจ และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

แนวคิดที่ 5 การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ภายในชุมชนจะช่วยให้เกิดความเข้าใจและพัฒนาการที่ยั่งยืน การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้กับชุมชนอื่น ๆ ทำให้ชุมชนมีพลังและศักยภาพมากขึ้น

แนวคิดที่ 6 การบูรณาการแนวคิดและวิธีการใหม่ๆ การนำกลวิธีหรือวิธีการใหม่ ๆ มาใช้ในการพัฒนาชุมชนโดยมีพื้นฐานจากหลักธรรมและค่านิยมทางพระพุทธศาสนา จะช่วยให้การแก้ปัญหาและการพัฒนาชุมชนมีความหลากหลายและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

แนวคิดที่ 7 การรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม การพัฒนาชุมชนต้องไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม แต่ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้สิ่งแวดล้อมและชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงถาวร เนื่องจากวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างมาก การนำแนวคิดพื้นฐานเหล่านี้มาใช้จะช่วยสร้างสังคมที่มีความมั่นคงและมีคุณภาพชีวิตที่ดีสำหรับทุกคนอย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่าพระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทยมาอย่างยาวนาน โดยมีหลักธรรมที่เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตทั้งทางกายและจิตใจ ซึ่งเป็นรากฐานของนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาชุมชนวิถีพุทธ ได้แก่ การทำความเข้าใจกับปัญหาอย่างลึกซึ้ง การกำหนดปัญหาให้ชัดเจน การระดมความคิดสร้างสรรค์ การนำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวัน การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกัน การบูรณาการแนวคิดและวิธีการใหม่ ๆ และการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม การนำแนวคิดเหล่านี้มาใช้จะช่วยสร้างชุมชนที่มีความมั่นคง มีคุณภาพชีวิตที่ดี และยั่งยืน

พระสงฆ์กับการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนในยุคใหม่

สภาพแวดล้อมขององค์กรต่างๆ ทั่วโลกในปัจจุบันอยู่ในลักษณะที่เรียกว่า VUCA โดยคำนี้มาจากการเรียงรวมของ 4 องค์ประกอบ คือ หนึ่ง V มาจาก Volatility หรือสภาวะที่มีความผันผวนเป็นการยากที่จะพยากรณ์ถึงการเปลี่ยนแปลงได้ล่วงหน้าทั้งในมิติของการเปลี่ยนแปลงและมิติของระยะเวลาการเปลี่ยนแปลง สอง U มาจาก Uncertainty หรือสภาวะที่มีความไม่แน่นอนสูง ความไม่แน่นอนทำให้ผู้บริหารไม่สามารถที่จะวางแผน

หรือตัดสินใจให้ชัดเจนได้ว่าจะทำอะไร ผู้บริหารขาดข้อมูลที่แน่นอนและชัดเจนสำหรับการตัดสินใจ สาม C มาจาก Complexity หรือสถานะที่มีความซับซ้อนมากขึ้น มีปัจจัยทางด้านสถานะแวดล้อมจำนวนมากที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้ข้อมูลหรือปัจจัยที่จะต้องพิจารณาากเกินไปจนเกินกว่าที่จะสามารถประมวลผลเพื่อการตัดสินใจได้ และสุดท้าย A มาจาก Ambiguity หรือความคลุมเครือที่ไม่สามารถบ่งชี้ถึงสิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน ความคลุมเครือหรือความไม่ชัดเจนถึงความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ในเชิงเหตุและผล ทำให้ขาดข้อมูลที่จะช่วยเป็นข้อมูลพื้นฐานในการตัดสินใจได้ การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการขององค์กรต่างๆ เพราะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและคาดเดาได้ยากหรืออาจจะเรียกได้ว่าเป็นความผันผวนมากกว่าการเปลี่ยนแปลง การบริหารองค์กรในยุคปัจจุบันจึงมีอาจที่จะใช้วิธีการแบบดั้งเดิมที่เคยใช้มาในอดีตมาใช้ในการบริหารองค์กรในยุคปัจจุบันได้ จึงมีการประดิษฐ์คิดค้นวิธีการทำงานหรือเครื่องมือใหม่ๆ เพื่อแก้ปัญหาเดิมหรือปัญหาใหม่ที่จะเกิดขึ้นเป็นสิ่งที่องค์กรในยุคนี้จำเป็นต้องคิดค้นขึ้นเพราะองค์กรที่จะประสบความสำเร็จได้นั้นจำเป็นต้องมีการสร้างสรรค์นวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นองค์กรจำเป็นที่จะต้องใช้นวัตกรรมพัฒนาการดำเนินงานเพื่อสร้างสมรรถนะที่เหมาะสมต่อภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้สิ่งสำคัญคือการสร้างความเข้าใจและตระหนักต่อนวัตกรรมให้เกิดขึ้นในทุกระดับภายในองค์กร (สุรเดช จงวรรณศิริ, 2564: 14-24) และการดำรงอยู่ของสังคมภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากจิตสำนึกสาธารณะเป็นความรับผิดชอบซึ่งเกิดขึ้นภายใน คือ ความรู้สึกนึกคิด และจริยธรรม ซึ่งเป็นพื้นฐานอย่างหนึ่งในการสร้างจิตสำนึก (พระสมุห์นพดล อตถยุตโต, 2567: บทคัดย่อ)

ในคำว่า “นวัตกรรม” มีความหมายที่หลากหลายตามมุมมองของแต่ละบุคคล แต่โดยหลักแล้วมักหมายถึงสิ่งใหม่ที่สร้างขึ้นจากองค์ความรู้หรือความคิดสร้างสรรค์ และสามารถนำมาใช้จริงพร้อมกับสร้างประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคมได้ งานวิจัยนี้ให้ความสำคัญกับองค์กรพุทธนวัตกรรม เนื่องจากองค์กรนี้จะเป็นฟันเฟืองสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลให้พัฒนายิ่งขึ้น สนับสนุนแนวคิดใหม่หรือกระบวนการใหม่ที่สร้างมูลค่าให้กับหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลและชุมชน เช่น การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการองค์กร ซึ่งเป็นการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานสังคมมาประยุกต์ใช้ทำให้ประชาชนปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่อความเจริญก้าวหน้าในสังคม ส่งเสริมความสงบสุข ความรักใคร่สามัคคี และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในสังคม

ปัจจุบันมีทฤษฎีแนวคิดสมัยใหม่ (Modern Theory of Organization) ซึ่งได้ปรับเปลี่ยนการจัดการให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยองค์กรจะมุ่งเน้นผลงาน (output) มากกว่าการเน้นลงเวลาการทำงาน ทั้งยังมีการกำหนดวิธีการวัดผลงานตามลักษณะงานให้ชัดเจน รวมถึงการหา software ที่เหมาะสมเพื่อสนับสนุนการทำงาน ไม่ว่าจะเป็น software สำหรับการทำงานจากที่บ้าน (work from home) หรือ software สำหรับสื่อสารระหว่างพนักงาน ทฤษฎีแนวคิดสมัยใหม่นี้มีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ

- 1) การมุ่งเน้นประสิทธิผลหรือผลสัมฤทธิ์ (Effectiveness)
- 2) การมุ่งเน้นคุณภาพ (Quality) หรือความพึงพอใจของผู้รับบริการ (Customer Satisfaction)
- 3) การมุ่งเน้นหลักความรับผิดชอบต่อ (Accountability)

องค์ประกอบเหล่านี้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางการบริหารที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทำให้องค์กรต้องปรับตัวตามเพื่อความเข้มแข็งในการอยู่รอดและมีความสามารถในการแข่งขันได้ นอกจากนี้ Lather Gulick ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหารที่เรียกว่า POSDCORB ซึ่งประกอบด้วย 7 ประการ คือ

กระบวนการที่ 1 การวางแผน (Planning) การกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์กร และวิธีการปฏิบัติที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายนั้น

กระบวนการที่ 2 การจัดองค์กร (Organizing) การจัดตั้งโครงสร้างอำนาจอย่างเป็นทางการภายในองค์กร เพื่อให้ปฏิบัติงานและประสานงานได้อย่างเป็นระบบระเบียบ

กระบวนการที่ 3 การบริหารงานบุคคล (Staffing) การสรรหา บรรจุ พัฒนา รักษาบุคลากรในองค์กร รวมถึงการสร้างบรรยากาศที่ดีต่อการทำงาน

กระบวนการที่ 4 การอำนวยการ (Directing) การตัดสินใจดำเนินการเรื่องต่างๆ และแปลงการตัดสินใจนั้นออกมาเป็นคำสั่งและคำแนะนำให้แก่บุคลากร รวมถึงการสร้างภาวะผู้นำ

กระบวนการที่ 5 การประสานงาน (Coordinating) การเชื่อมโยงการทำงานของหน่วยงานต่างๆ ภายในองค์กร เพื่อให้เกิดการทำงานที่สอดคล้องและไปในทิศทางเดียวกับเป้าหมายขององค์กร

กระบวนการที่ 6 การรายงาน (Reporting) การแจ้งข้อมูลรายละเอียดความเคลื่อนไหวขององค์กรให้ผู้บังคับบัญชาหรือบุคลากรที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ

กระบวนการที่ 7 การงบประมาณ (Budgeting) การวางแผนรายรับ-รายจ่าย รวมถึงการจัดทำบัญชีขององค์กร ทฤษฎีแนวคิดสมัยใหม่นี้เน้นการปรับตัวและการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการองค์กร โดยให้ความสำคัญกับการวัดผลสัมฤทธิ์ ความพึงพอใจของลูกค้า และความรับผิดชอบต่อสังคม (จิตกร วิจารณ์รงค์ และคณะ, 2565: 393-394)

หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เป็นหน่วยงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับตำบลของคณะสงฆ์ไทย ก่อตั้งขึ้นตามระเบียบมหาเถรสมาคม พ.ศ. 2546 โดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคมและสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินธโร ป.ธ.9) มีวัตถุประสงค์หลักในการทำวัดให้เป็นศูนย์กลางเพื่อประสานงานระหว่างวัด บ้าน และหน่วยราชการในการอนุเคราะห์ประชาชนและพัฒนาท้องถิ่น หน่วยงานนี้มีบทบาทในการเผยแผ่หลักธรรม สงเคราะห์ชุมชน และสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อเพิ่มศักยภาพในการปฏิบัติงานและนำประโยชน์แก่สังคมโดยรวม (พริ้ง เจนนี, 2546: 1-3)

ยุทธศาสตร์การบริหารหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล

การประกาศใช้ระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. 2546 ได้มอบอำนาจให้คณะกรรมการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลดำเนินการจัดอบรมประชาชนตามวัตถุประสงค์และวิธีการที่กำหนดไว้ในระเบียบนี้ โดยคณะกรรมการอบรมประชาชนกลาง (อ.ป.ก.) ซึ่งเป็นหน่วยปกครองสูงสุดได้วางยุทธศาสตร์เพื่อส่งเสริมบทบาทของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนเพื่อให้ประชาชนนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

การดำเนินกิจกรรมของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลถือเป็นกิจกรรมที่คณะสงฆ์จะได้เรียนรู้การใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลชุมชน เพื่อทำความเข้าใจสถานการณ์ปัญหาและจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ตลอดจนเรียนรู้เครื่องมือการทำงานเพื่อพัฒนาชุมชนรูปแบบต่างๆ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการเผยแผ่กิจการคณะสงฆ์ได้ต่อไปในอนาคต การปฏิบัติหน้าที่ในหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลจะช่วยให้พระสงฆ์ที่เข้าร่วมงานได้รับโอกาสเรียนรู้กระบวนการทำงานพัฒนาตามพันธกิจ เช่น สุขภาพอนามัย สาธารณะสงเคราะห์ ศิลธรรม เป็นต้น ซึ่งจะสร้างการค้นคว้าและการสัมมนาร่วมกับองค์กรภาคีเครือข่าย รวมทั้งเรียนรู้จากประสบการณ์ทำงาน

หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลสามารถระดมการมีส่วนร่วมจากภาคีเครือข่ายได้ ซึ่งจะช่วยให้การตัดสินใจกำหนดกิจกรรมเป้าหมายการดำเนินงานมีคุณภาพ เนื่องจากมาจากความหลากหลายความคิดเห็นผ่านการเรียนรู้และสังเคราะห์ร่วมกันจนเกิดเป็นฉันทามติในการทำงานเพื่อชุมชน นอกจากนี้ยังสามารถลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมได้ เนื่องจากมีการเปิดโอกาสให้เสนอข้อคิดเห็นและแนวทางการพัฒนา กิจกรรม จากการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล สามารถส่งเสริมการเรียนรู้และสังเคราะห์ตลอดจนถอดบทเรียนเพื่อเป็นเครื่องมือสนับสนุนกลไกการยกระดับในอนาคต ซึ่งอาจนำไปสู่การคิดค้นนวัตกรรมวิถีพุทธหรือนวัตกรรมทางสังคมได้ ทั้งนี้ จะส่งเสริมให้ชุมชนมีการพัฒนามาจากการเรียนรู้ภายในชุมชนเอง การเสริมสร้างองค์ความรู้และแนวปฏิบัติเพื่อการพัฒนาสุขภาพขององค์กรรวมตามแนวพระพุทธศาสนา

หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลถือเป็นกลไกที่บูรณาการโครงสร้างการทำงานของคณะสงฆ์ในระดับพื้นที่ ซึ่งใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด หากหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลสามารถประยุกต์กิจกรรมของคณะสงฆ์ไปสู่สังคม โดยเน้นคุณค่าที่แท้จริงของพระพุทธศาสนา เช่น การพัฒนาศีล สมาธิ และปัญญาให้เกิดกับชุมชน จะมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาสุขภาพขององค์กรรวมตามแนวพระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน (พระสุธีรัตนบัณฑิต และคณะ, 2562, 2-4)

จะเห็นได้พระสงฆ์ในยุคปัจจุบัน มีการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมขององค์กรทั่วโลกอยู่ในลักษณะซึ่งส่งผลให้การบริหารจัดการต้องปรับตัวอย่างรวดเร็วและใช้วิธีการใหม่ๆ เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นผลสัมฤทธิ์ คุณภาพ และความรับผิดชอบต่อ ทฤษฎีแนวคิดสมัยใหม่ บทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) โดยเน้นการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนและสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชน หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลดำเนินการตามยุทธศาสตร์ของคณะกรรมการอบรมประชาชนกลาง (อ.ป.ก.) ซึ่งรวมถึงการใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลชุมชนและการระดมความคิดเห็นจากภาคีเครือข่าย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนานวัตกรรมวิถีพุทธ การทำงานของหน่วยนี้จะช่วยพัฒนาสุขภาพองค์กรรวมตามแนวพระพุทธศาสนาและสร้างชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน

สรุป

บทบาทของพระสงฆ์ในยุคปัจจุบันมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) โดยเน้นการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนและสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนตามยุทธศาสตร์ของคณะกรรมการอบรมประชาชนกลาง (อ.ป.ก.) การใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลชุมชนและการระดมความคิดเห็นจากภาคีเครือข่ายช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนานวัตกรรมวิถีพุทธ เพื่อพัฒนาสุขภาพองค์กรรวมตามแนวพระพุทธศาสนาและสร้างชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน ในขณะเดียวกัน สภาพแวดล้อมขององค์กรทั่วโลกทำให้การบริหารจัดการต้องปรับตัวอย่างรวดเร็วและใช้วิธีการใหม่ๆ โดยเน้นผลสัมฤทธิ์ คุณภาพ และความรับผิดชอบต่อ ทฤษฎีแนวคิดสมัยใหม่ เช่น เน้นการวางแผน การจัดการองค์กร การบริหารงานบุคคล การอำนวยความสะดวก การประสานงาน การรายงาน เป็นต้น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความสามารถในการแข่งขันในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นการร่วมมือระหว่างประชาชนและรัฐ ใช้ทรัพยากรภายในชุมชนพร้อมได้รับการสนับสนุนจากภายนอก ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันและการสร้างเครือข่าย เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนและเป็นเอกภาพโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม

เอกสารอ้างอิง

- ณรงค์ สุจ้านง (2525). **สังคมวิทยาชนบท**. กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พระสุธีรัตนบัณฑิต และคณะ (2562). **คู่มือและแบบรายงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต).** พิมพ์ครั้งที่ 2 .นนทบุรี : นิติธรรมการพิมพ์ จำกัด.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2560). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-12**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- พระมหาจักรพันธ์ จุกกวโร (2567). **บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://mcutak.com/default.asp?content=contentdetail&id=27639>
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (2556). **กระบวนการสู่การเปลี่ยนแปลงองค์กรและสังคม**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://ref.codi.or.th/>
- ถาปกรณ์ กำเนิดศิริ (2567). **พระพุทธศาสนากับวิถีชีวิต**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.trueplookpanya.com/learning/detail/34878>
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (2567). **สภาองค์กรชุมชน**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://web.codi.or.th/development_project/20190321-143/
- พระสมุห์นพดล อตถยุตโต (2567). ความรับผิดชอบต่อสังคมในการสร้างจิตสำนึกในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. **วารสารเสียงธรรมจากมหายาน**. ปีที่ 10 ฉบับที่ 1
- พระมหาณรงค์ศักดิ์ สุทนโต (2567). บทบาทของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชุมชนในยุคปัจจุบัน. **วารสารเสียงธรรมจากมหายาน**. ปีที่ 10 ฉบับที่ 1
- จิตกร วิจารณ์รงค์ และคณะ (2565). การบริหารจัดการองค์กรสมัยใหม่. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**. ปีที่ 11 ฉบับที่ 1
- พริ้ง เจนนี (2546). **คู่มือการปฏิบัติงานหน่วย อ.ป.ต.** กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนา.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2526). **การพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- วิทย์ วิศทเวทย์ และเสถียรพงษ์ วรรณปก (2542). **หนังสือเรียนสังคมศึกษา รายวิชา ส0413 พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยร่มเกล้า.
- สุรเดช จอจวรรณศิริ (2564). **การจัดการสู่องค์กรนวัตกรรม Innovative Organization**. สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ องค์การมหาชน.
- สมบูรณ์ สุขสำราญ (2530). **การพัฒนาตามแนวพุทธศาสนา: กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สว.
- สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ (2549). **หลักการสื่อสารมวลชน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- อนรรักษ์ ปัญญานววัฒน์ (2548). **การศึกษาชุมชนเชิงพหุลักษณะ: บทเรียนจากวิจัยภาคสนาม**. กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).
- ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุบลัมภ์. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. **เอกสารประกอบการสอน**. สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- UN. Bureau of Social Affair 1955. **Social Progress Though Community Development**. New York : The UN Publication.